

Programlama Dilleri Prensipleri

Ders 14. İstisna İşleme ve Olay İşleme (Exception Handling and Event Handling)

Konular

- ◎ İstisna İşlemeye Giriş
- ◎ C++'da Özel Durum İşleme
- ◎ Java'da Özel Durum İşleme
- ◎ Python ve Ruby'de Özel Durum İşleme
- ◎ Olay İşlemeye Giriş
- ◎ Java ile Olay İşleme
- ◎ C#'ta Olay İşleme

İstisna İşlemeye (Exception Handling) Giriş

◎ İstisna İşlemesi Olmayan Bir Dilde

- Bir istisna meydana geldiğinde, kontrol, bir mesajın görüntülendiği ve programın sonlandırıldığı işletim sistemine bildirilir.

◎ İstisna İşleme Olan Bir Dilde

- Programların bazı istisnaları yakalamasına izin verilir, böylece sorunu çözme ve devam etme imkanı sağlanır.

Temel Kavramlar

- ◎ Birçok dil, programların giriş/çıkış (I/O) hatalarını yakalamasına izin verir (EOF dahil)
- ◎ Bir istisna (exception), donanım veya yazılım tarafından tespit edilebilen ve özel işlem gerektirebilecek herhangi bir olağandışı olaydır.
- ◎ Bir istisna tespit edildikten sonra gerekebilecek özel işleme, istisna işleme (exception handling) denir
- ◎ İstisna işleme kod birimi, istisna işleyici (exception handler) olarak adlandırılır

İstisna İşleme Alternatifleri

- ◎ İlişkili olay gerçekleştiğinde bir istisna ortaya çıkar
- ◎ İstisna işleme yeteneklerine sahip olmayan bir dil yine de istisnaları tanımlayabilir, tespit edilebilir, tetiklenebilir ve işleyebilir (kullanıcı tanımlı, yazılım tespitli)
- ◎ Alternatifler:
 - Yardımcı bir parametre (auxiliary parameter) gönderin veya bir alt programın dönüş durumunu belirtmek için dönüş değerini kullanın
 - Tüm alt programlara bir etiket parametresi (label parameter) geçirin (hata dönüşü geçilen etikete aittir)
 - Tüm alt programlara bir istisna işleme alt programı geçirin

Yerleşik İstisna İşlemenin (Built-in Exception Handling) Avantajları

- ⊙ Hata tespit (error detection) kodu yazmak zahmetlidir ve programı karıştırır
- ⊙ İstisna işleme, programcıları birçok farklı olası hatayı dikkate almaya teşvik eder
- ⊙ İstisna yayma, istisna işleme kodunun yüksek düzeyde yeniden kullanımına izin verir

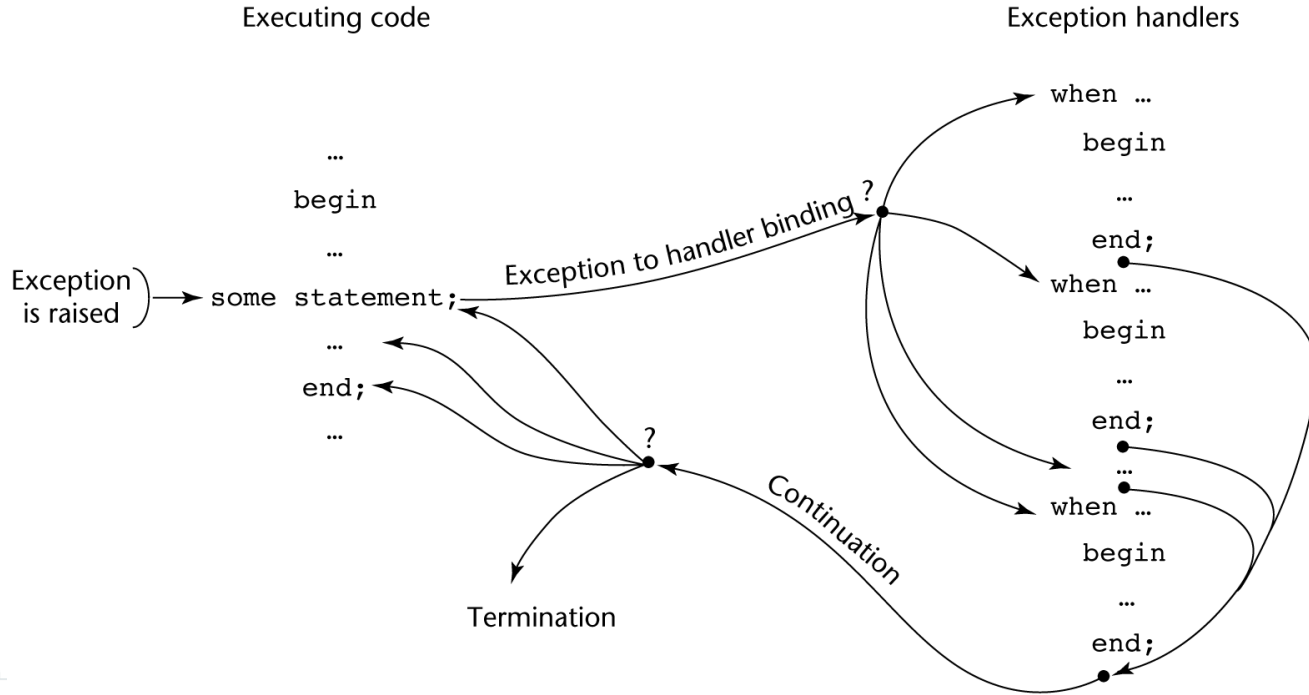
Tasarım Zorlukları

- ⦿ İstisna işleyiciler (exception handlers) nasıl ve nerede belirtilir ve kapsamı (scope) nedir?
- ⦿ Bir istisna oluşumu bir istisna işleyiciye nasıl bağlanır?
- ⦿ İşleyiciye istisna hakkında bilgi aktarılabilir mi?
- ⦿ Bir istisna işleyicisi yürütmeyi tamamladıktan sonra, eğer varsa, yürütme nerede devam eder? (devam - devam ettirme)
- ⦿ Bir çeşit sonuçlandırma sağlandı mı?

Tasarım Zorlukları...

- ⊙ Kullanıcı tanımlı istisnalar nasıl belirtilir?
- ⊙ Kendilerininkini sağlamayan programlar için varsayılan istisna işleyicileri olmalı mı?
- ⊙ Önceden tanımlanmış istisnalar açıkça tetiklenebilir mi?
- ⊙ Donanım tarafından algılanabilen hatalar, ele alınabilecek istisnalar olarak değerlendiriliyor mu?
- ⊙ Önceden tanımlanmış istisnalar var mı?
- ⊙ Varsa istisnalar nasıl devre dışı bırakılabilir?

İstisna İşleme Kontrol Akışı

İstisna işleme C++

- © 1990'da C++'ya eklendi
- © Tasarım CLU, Ada ve ML tasarımına dayanmaktadır

İstisna İşleyiciler (Exception Handlers) C++

```
try {  
  -- bir istisna oluşturmaları beklenen kod  
}  
catch (formal parameter) {  
  -- işleyici kodu  
}  
  
...  
catch (formal parameter) {  
  -- handler code  
}
```

Catch fonksiyonu

- ◎ catch, tüm işleyicilerin adıdır - aşırı yüklenmiş (overloaded name) bir addır, bu nedenle her birinin biçimsel parametresi formal parameter) benzersiz olmalıdır
- ◎ Biçimsel parametrenin bir değişkeni olması gerekmez
 - İçinde bulunduğu işleyiciyi diğerlerinden ayırmak için basitçe bir tür adı olabilir
- ◎ Biçimsel parametre, bilgileri işleyiciye aktarmak için kullanılabilir

İstisna Oluşturma

- © İstisnaların tümü aşağıdaki ifadeyle açıkça ortaya konmaktadır:

`throw [expression];`

- © Parantezler metasemboldür
- © İşlenen olmayan bir throw yalnızca bir işleyicide görünebilir; görüldüğünde, istisnayı yeniden tetiklenir ve daha sonra başka bir yerde ele alınır.
- © İfadenin türü, amaçlanan işleyicinin belirsizliğini ortadan kaldırır

İşlenmeyen İstisnalar (Unhandled Exceptions)

- ⦿ İşlenmeyen bir istisna, çağrıldığı fonksiyonu arayana (caller) iletilir
- ⦿ Bu yayılma ana fonksiyonu devam ediyor
- ⦿ İşleyici bulunmazsa, varsayılan (default) işleyici çağrılır

Devam ettirme (Continuation)

- ◎ Bir işleyici yürütmeyi tamamladıktan sonra, kontrol, bir ögesi olduğu işleyiciler sırasındaki son işleyiciden sonraki ilk statement'a akar.
- ◎ Diğer tasarım seçenekleri
 - Tüm istisnalar kullanıcı tanımlıdır
 - İstisnalar ne belirtilmiş ne de beyan edilmiş
 - Varsayılan işleyici, unexpected (beklenmedik) şekilde programı sonlandırır; unexpected kullanıcı tarafından yeniden tanımlanabilir
 - Fonksiyonlar, tetiklenen istisnaları listeleyebilir
 - Spesifikasyon olmadan, bir fonksiyon herhangi bir istisna yaratabilir (throw clause)

Değerlendirme

- ⦿ Önceden tanımlanmış (predefined exceptions) istisna yoktur
- ⦿ İstisnaların adlandırılmaması ve donanım ve sistem yazılımı tarafından algılanabilen istisnaların ele alınamaması gariptir
- ⦿ İşleyicilere istisnaları parametre türü aracılığıyla bağlamak kesinlikle okunabilirliği desteklemez

İstisna İşleme Java

- ◎ C++'ya dayalıdır, ancak daha çok OOP felsefesiyle uyumludur
- ◎ Tüm istisnalar, Throwable sınıfının torunları olan sınıf nesneleridir.

Exception Sınıfları

Java

- ◎ Java kitaplığı Throwable'ın iki alt sınıfını içerir:
 - Error
 - Heap taşması (overflow) gibi olaylar için Java yorumlayıcısı tarafından atılır
 - Kullanıcı programları tarafından asla ele alınmaz
 - Exception
 - Kullanıcı tanımlı istisnalar genellikle bunun alt sınıflarıdır
 - Önceden tanımlanmış iki alt sınıfa sahiptir
 - IOException ve RuntimeException (örneğin, ArrayIndexOutOfBoundsException ve NullPointerException)

İstisna İşleyiciler (Exception Handlers) Java

- ⊙ C++ 'da olduğu gibi, her catch için adlandırılmış bir parametre gerektirmesi ve tüm parametrelerin Throwable'ın soyundan olması gerekir.
- ⊙ try clause sözdizimi tam olarak C++ ile aynıdır
- ⊙ İstisnalar, C++ 'da olduğu gibi, throw ile tetiklenir, ancak genellikle aşağıdaki gibi, throw, nesneyi oluşturmak için new operatörü içerir
`throw new MyException ();`

İstisnaları İşleyicilere Bağlama (Binding) Java

- ◎ Bir istisnayı bir işleyiciye bağlamak Java'da C++'da olduğundan daha basittir
 - İlk işleyiciye bir parametreyle bağlı bir istisna, thrown nesneyle veya onun atasıyla aynı sınıftır.
- ◎ İşleyiciye bir throw dahil edilerek bir istisna ele alınabilir ve yeniden tetiklenebilir (bir işleyici ayrıca farklı bir istisna atabilir)

Devam ettirme (Continuation) Java

- ⊙ Try yapısında işleyici bulunamazsa, arama en yakın çevreleyen try yapısında vb. devam eder.
- ⊙ Metotta işleyici bulunmazsa, istisna yöntemin çağırıcısına yayılır.
- ⊙ İşleyici bulunmazsa (ana yolun sonuna kadar), program sonlandırılır
- ⊙ Tüm istisnaların yakalanmasını sağlamak için, tüm istisnaları yakalayan herhangi bir try yapısına bir işleyici dahil edilebilir.
 - Sadece bir Exception sınıfı parametresi kullanın
 - Tabii ki, try yapısında son olmalı

Kontrol edilmiş ve Kontrol Edilmemiş İstisnalar Java

- ◎ Java throws clause, C++'in throw clause'ndan oldukça farklıdır
- ◎ Error ve RuntimeException sınıfının özel durumları ve bunların tüm alt öğeleri denetlenmemiş istisnalar (unchecked exceptions) olarak adlandırılır; diğer tüm istisnalara kontrol edilmiş istisnalar (checked exceptions) denir
- ◎ Bir metot tarafından atılabilecek kontrol edilmiş istisnalar şunlardan biri olmalıdır:
 - throw clause listelenir veya
 - Metotta ele alındı

Diğer Tasarım Seçenekleri

Java

- ◎ Bir metot, kendi throws clause geçersiz kıldığı metottan daha fazla istisna bildiremez
- ◎ Throws clause belirli bir kontrol edilmiş istisnayı listeleyen bir metodu çağıran bir metot, bu istisnayı ele almak için üç alternatifte sahiptir:
 - İstisnayı yakalayın ve işleyin
 - İstisnayı yakalayın ve kendi throws clause listelenen bir istisna atın
 - Onu throws clause beyan edin ve onu ele almayın

finally Clause Java

- ◎ Bir try yapısının sonunda görünebilir

- ◎ Form:

```
finally{  
  
...  
}
```

- ◎ Amaç: try yapısında ne olduğuna bakılmaksızın yürütülecek kodu belirtmek

Örnek Java

```
try {  
    for (index = 0; index < 100; index++)  
    {  
        ...  
        if (...) {  
            return;  
        } /** end of if  
    } /** end of try clause  
    finally {  
        ...  
    } /** end of try construct
```

Assertions

- ⊙ Hesaplamanın mevcut durumuna ilişkin bir mantıksal expression bildiren programdaki statement'lardır.
- ⊙ Doğru (true) olarak değerlendirildiğinde hiçbir şey olmaz
- ⊙ Yanlış (false) olarak değerlendirildiğinde bir `AssertionError` istisnası atılır
- ⊙ Program değişikliği veya yeniden derleme olmadan çalışma sırasında (runtime) devre dışı bırakılabilir
- ⊙ İki form
 - `assert condition;`
 - `assert condition: expression;`

Değerlendirme

- ⊙ İstisna türleri, C++ durumunda olduğundan daha mantıklıdır
- ⊙ throw clause C++ 'dan daha iyidir (C ++' daki throw clause programcıya çok az şey söyler)
- ⊙ Finally clause genellikle kullanışlıdır
- ⊙ Java yorumlayıcısı, kullanıcı programları tarafından ele alınabilecek çeşitli istisnalar tetikler.

İstisna İşleme Python

- ⦿ İstisnalar nesnelerdir; temel sınıf `BaseException`'dir
- ⦿ Önceden tanımlanmış ve kullanıcı tanımlı tüm istisnalar, `Exception`'dan türetilmiştir.
- ⦿ `Exception`'in önceden tanımlanmış alt sınıfları, `ArithmeticError` (alt sınıflar `OverflowError`, `ZeroDivisionError` ve `FloatingPointError`'dir) ve `LookupError`'dir (alt sınıflar `IndexError` ve `KeyError`'dir)

İstisna İşleme...

Python

try:

- The **try** block

except Exception1:

- Handler for Exception1

except Exception2:

- Handler for Exception2

...

else:

- The **else** block (no exception is raised)

finally:

- the **finally** block (do it no matter what)

İstisna İşleme...

Python

- ⦿ İşleyiciler, adlandırılmış istisnayı ve bu istisnanın tüm alt sınıflarını ele alır, bu nedenle adlandırılmış istisna bir Exception ise, tüm önceden tanımlanmış ve kullanıcı tanımlı istisnaları işler.
- ⦿ İşlenmeyen istisnalar en yakın çevreleyen try bloğuna yayılır; işleyici bulunmazsa, varsayılan işleyici çağrılır
 - Raise IndexError bir örnek oluşturur
- ⦿ Yükseltilmiş istisna nesnesi şu şekilde elde edilebilir:
 - `Exception as ex_obj:`

İstisna İşleme...

Python

- © Assert statement, Boole ifadesini (ilk parametre) test eder ve ikinci parametresini, oluşturulacak istisna nesnesi için yapıcıya (constructor) gönderir.

```
assert test, data
```

İstisna İşleme...

Ruby

- ◎ İstisnalar nesnelerdir
- ◎ Önceden tanımlanmış birçok istisna vardır
- ◎ Kullanıcı tarafından işlenen tüm istisnalar ya `StandardError` sınıfı ya da onun bir alt sınıfıdır.
- ◎ `StandardError`, mesaj ve geri izleme olmak üzere iki yöntemi olan `Exception`'dan türetilmiştir.
- ◎ Genellikle bir biçime sahip olan `raise` ile istisnalar gündeme getirilebilir:

```
raise "bad parameter" if count == 0
```


İstisna İşleme...

Ruby

- ⦿ İşleyiciler, bir başlangıç-bitiş kod bloğunun sonuna yerleştirilir; `rescue` tarafından tanıtıldı
 - begin**
 - Statements in the block
 - rescue**
 - Handler
 - end**
- ⦿ Blok, `else` ve `finally` Java'da benzer şekilde `else ve / veya ensure clauses` içerebilir
- ⦿ Tartıştığımız diğer dillerden farklı olarak, Ruby'de bir istisna oluşturan kod, işleyicinin sonuna bir yeniden `retry statement`'ına yerleştirilerek yeniden çalıştırılabilir.

Olay İşleme (Event Handling)

- ◎ Bir olay (event), bir grafik uygulamasında fareyle tıklanması gibi belirli bir şeyin gerçekleştiğine dair bir bildirimdir.
- ◎ Olay işleyici (event handler), bir olaya yanıt olarak yürütülen bir kod segmentidir.

Java Swing GUI Bileşenleri

- ⦿ Metin kutusu, JTextField sınıfının bir nesnesidir
- ⦿ Radyo düğmesi, JRadioButton sınıfının bir nesnesidir
- ⦿ Applet'in ekranı bir çerçevedir, çok katmanlı bir yapıdır
- ⦿ İçerik bölmesi (Content pane), uygulamaların çıktı (output) koyduğu bir katmandır
- ⦿ GUI bileşenleri bir çerçeveye yerleştirilebilir
- ⦿ Düzen yöneticisi nesneleri (Layout manager objects), bileşenlerin yerleşimini kontrol etmek için kullanılır

Java Olay Modeli

- ◎ GUI bileşenleriyle kullanıcı etkileşimleri, olay dinleyicileri (event listeners) adı verilen olay işleyicileri tarafından yakalanabilen olaylar oluşturur
- ◎ Bir olay üretici (event generator), bir mesaj göndererek bir olayı dinleyiciye söyler
- ◎ Olay işleme yöntemlerini standart bir protokole uygun hale getirmek için bir arayüz (interface) kullanılır
- ◎ Bir dinleyici uygulayan bir sınıf, dinleyici için bir arabirim uygulamalıdır

Java Olay Modeli...

- ◎ Bir olay sınıfı, bir onay kutusunu, radyo düğmesini veya bir liste ögesini tıklama olayı ile ilişkilendirilen `ItemEvent`'tir.
- ◎ `ItemListener` arabirimi, `ItemEvent` olayları için bir işleyici olan `itemStateChanged` yöntemini tanımlar.
- ◎ Dinleyici, `addItemListener` ile oluşturulur.

Olay İşleme

C#

- ◎ C# (ve diğer .NET dillerinde) olay işleme Java'dakine benzer
- ◎ .NET'in iki yaklaşımı vardır:
 - Windows Forms ve Windows Presentation Foundation - yalnızca ilkini ele alıyoruz (orijinal yaklaşım budur)
- ◎ Bir uygulama, önceden tanımlanmış Form sınıfını alt sınıflar (System.Windows.Forms'da tanımlanmıştır)
- ◎ GUI bileşenlerinin yerleştirileceği bir çerçeve veya panel oluşturmaya gerek yoktur.
- ◎ Pencereye metin yerleştirmek için label nesneleri kullanılır
- ◎ Radyo düğmeleri RadioButton sınıfının nesneleridir

Olay İşleme...

C#

- ◎ Bileşenler, bileşenin Location özelliğine yeni bir Point nesnesi atanarak konumlandırılır.

```
private RadioButton plain = new RadioButton();  
plain.Location = new Point(100, 300);  
plain.Text = "Plain";  
controls.Add(plain);
```

- ◎ Tüm C# olay işleyicileri aynı protokole sahiptir, dönüş türü void'tir ve iki parametre de object ve EventArgs türlerindedir.

Olay İşleme...

C#

- ◎ Bir olay işleyicinin herhangi bir adı olabilir
- ◎ Bir radyo düğmesi, düğmenin Boolean Checked özelliğiyle test edilir

```
private void rb_CheckedChanged (object o,  
                                EventArgs e) {  
    if (plain.Checked) ...  
    ...  
}
```

- ◎ Bir olayı kaydetmek için, yeni bir EventHandler nesnesi oluşturulmalı ve olay için önceden tanımlanmış delegeye (delegate) eklenmelidir.

Olay İşleme...

C#

- ◎ Bir radyo düğmesi işaretlenmemiş durumdan işaretli duruma geçtiğinde, `CheckedChanged` olayı başlatılır
- ◎ İlişkili delege (delegate) olayın adıyla başvurulur
- ◎ İşleyicinin adı `rb_CheckedChanged` ise, onu `Plain` adlı radyo düğmesine şu şekilde kaydedebiliriz:

```
plain.CheckedChanged +=
```

```
new EventHandler (rb_CheckedChanged) ;
```

